

mgr inż. arch. Didar Gardy

ROZPRAWA DOKTORSKA

Przemiany architektury i urbanistyki miasta Erbil na tle sytuacji społecznej i geopolitycznej Kurdystanu.

Streszczenie:

W Kurdystanie nastąpiły w ostatnich latach całkowite zmiany wcześniejszego ustroju, co spowodowało przekształcenia w systemach gospodarczych, rzutujących na rozwój wsi i miast. Jest faktem, że zmieniona sytuacja gospodarcza kraju jak i systemy zarządcze zawsze odcisnęły piętno na architekturze i urbanistyce kraju. Podczas wcześniejszych rządów dyktatorskich priorytetem zawsze było pieczołowite uzbrojenie Kurdystanu a nie jego rozwój. Celowo zakładano niszczenie wsi, a na skutek częstego bombardowania kraj tracił liczne zabytki historyczne i kulturowe.

System komunistyczny również prowadził do upadku. Znane są przykłady z Rumunii, gdzie podobnie jak w Kurdystanie zniszczono wszystkie wsie, a ludność zgromadzono w miastach celem łatwiejszej nad nią kontroli. Również w Kurdystanie irackim tą samą metodą zlikwidowano kilkaset wsi. Ludność przeprowadzano do skupisk podmiejskich do specjalnie przygotowanych osiedli, które mogły być łatwiej kontrolowane. Pozostałe domy we wsiach i gminach doszczętnie niszczone zrównując z ziemią. Proces ten nazywany był „Anfal”.

Ułatwiał to również sposób budowania domów. Większość z nich wybudowana była z pustaków wykonanych z suszonej gliny. Dachy budowano z bardzo lekkich belek drewnianych oraz trzciny. Taki sposób budowy zapewniał mieszkańcom bezpieczeństwo podczas bombardowań i umożliwiał dość szybki i stosunkowo tani sposób odbudowania zniszczonego domu. Po upadku systemu dyktatorskiego ustrój został zmieniony z komunistycznego na demokratyczny. **Zmiana geopolityczna pociągała za sobą ogromną zmianę w architekturze i urbanistyce.**

Z powodu braków wykształconej kadry w każdej dziedzinie również budowlanej tzn. inżynierów, historyków sztuki i profesjonalistów zajmujących się ochroną zabytków oraz braku piśmiennictwa zaczęto korzystać ze wzorów architektury krajów sąsiednich takich jak Iran, Turcja czy Jordania. Dlatego teoria architektury różni się od architektury europejskiej i

azjatyckiej. Powstaje wypadkowa architektury zlepianej z kawałków architektury państw sąsiednich. W związku z tym architektura Kurdystanu jest bardzo różnorodna bez jednolitej generalnej koncepcji.

Urbanistyka miast była pozbawiona jakiejkolwiek kontroli po upadku Saddama Husajna. Każdy zarządzający, nawet gminą, zabierał połacie ziemi, wytyczał działki i budował według własnych zasad, bez jakichkolwiek zezwoleń i zasad regulowanych w skali kraju. Brak było przepisów dotyczących kształtowania architektury i urbanistyki. Dotyczyło to również terenów zieleni.

Kurdowie po zakończonej wojnie w Zatoce Perskiej w roku 1991 zaczęli odbudowę kraju od odbudowy własnych rodzin. Modne stały się rodziny wielodzietne. Nastąpił wówczas duży przyrost naturalny co nie pozostało bez wpływu na architekturę domów, która musiała być przystosowana dla odpowiedniej liczby mieszkańców.

Miasto Erbil, którego plan jest kształtowany w formie koła, miało na początku lat 90-tych promień $r=3,8$ km, a w roku 2018 ponad 15 km. Świadczy to o wyjątkowej dynamice rozwojowej miasta. Dziś Erbil nabiera charakteru metropolitalnego i zamieszkuje tu 1,7 mln mieszkańców. Powstały liczne osiedla mieszkaniowe, dzielnice usługowe i także rządowe. Urbanistyka i architektura Erbilu wymaga opisanie i przedstawienia graficznego (zdjęcia, plany, wizualizacje projektów) Wymaga też podporządkowania zasadom i stylom architektury zharmonizowanej ze środowiskiem przestrzennym zastanym, odpowiadającym lokalnej tożsamości kulturowej regionu. Dlatego podejmuje się tę pracę, żeby po wnikliwej analizie krytycznie ocenić dotychczasowe działania ostatnich lat i zaproponować dalsze kierunki projektowania i realizacji.

Przeprowadzona w pracy analiza powyższych zagadnień skłania do postawienia w podsumowaniu wniosku o uznanie miasta Erbil jako **Metropoli Świata**.

Didar Gary

